

(Blauwe knoop) en *Nardus stricta* (Borstelgras) zijn present. Plaatselijk zijn soorten van wat kalkrijkere omstandigheden te vinden: *Sedum reflexum* (Tripmadam), *Dianthus deltoides* (Steenanjer), *Galium verum* (Geel walstro) en *Pimpinella saxifraga* (Kleine bevernel). Mogelijk is dit een uitstralingseffect van de over de grens gelegen Eems.

Tenslotte verdienen enkele soorten die langs kanalen zijn aangetroffen de aandacht. Het betreft *Myrica gale* (Wilde gagel), hier te beschouwen als een relict, en een nieuwkomer: *Ornithopus compressus* (Geel vogelpootje). De laatste soort wordt vooral in Groningen wel eens vaker aangetroffen en wordt waarschijnlijk aangevoerd met graszaad.

Flora- en vegetatieonderzoek Zuidwest-Drenthe in opdracht van de provincie Drenthe

Arthur van Dulmen & Arnout-Jan Rossenaar

In de zomer van 2002 heeft FLORON in opdracht van de provincie Drenthe onderzoek gedaan naar de flora en vegetatie in het zuidwesten van de provincie. De gegevens van deze inventarisatie zijn van belang voor de herziening van het Provinciaal Omgevingsplan (POP) in 2003. Het POP is een integrale beleidsnota waarin het streekplan, het waterhuishoudingsplan en het milieubeleidsplan zijn verwerkt. In dit plan geeft de provincie aan wat zij wil op het gebied van ruimtelijke ordening, milieu en waterhuishouding. Het is dus een belangrijk plan voor kansen en behoud van waardevolle flora.

In de omgeving van Ruinerwold, De Wijk, Koekange en Zuidwolde hebben medewerkers van FLORON gegevens verzameld over de vegetatie van vooral wegbermen, sloten, greppels, waterlossingen, houtwallen en bosjes. In totaal is een gebied van 12000 hectare onderzocht. Het onderzoek bestond uit een aandachtsoortenkartering, een vegetatiekartering van lijnvormige en vlakvormige elementen met enige natuurwaarde en uit het maken van vegetatie-opnamen. De laatste grootschalige inventarisatie van dit gebied was 20 jaar geleden door de provincie uitgevoerd. In het gebied bij Ruinerwold is een ruilverkaveling in uitvoering. Alle reden dus om nogmaals te kijken hoe het er met de flora voorstaat.

Het lijkt erop dat rond Ruinerwold door de ruilverkaveling en de intensivering van het agrarisch gebruik een aantal planten is achteruitgegaan. Soorten als Gewone dotterbloem (*Caltha palustris* subsp. *palustris*), Wateraardbei (*Potentilla palustris*), Noordse zegge (*Carex aquatilis*) en Blauwe knoop (*Succisa pratensis*) komen nu beduidend minder voor dan voorheen. Daarentegen zijn de vegetaties in de sloten en waterlossingen vaak nog wel goed ontwikkeld: veel sloten worden gedomineerd door Holpijp (*Equisetum fluviatile*), Waterviolier (*Hottonia palustris*) en Grote, Stijve en/of Fijne waterranonkel (respectievelijk *Ranunculus peltatus*, *R. circinatus*, *R. aquatilis*). Dit is waarschijnlijk het gevolg van de invloed van kwelwater vanaf het Drents Plateau. Ook zijn alle in Nederland voorkomende smalbladige

fonteinkruiden in het gebied rond Ruinerwold en Koekange aangetroffen. Met name Haarfonteinkruid (*Potamogeton trichoides*) is lokaal erg talrijk. In de sloten is ook dikwijls Drijvend fonteinkruid (*Potamogeton natans*), Glanzig fonteinkruid (*P. lucens*) en soms ook Rossig fonteinkruid (*P. alpinus*) waargenomen. De bermen langs de wegen en de oevers van de watergangen waren soms erg bloemrijk met veel Kruiwend zenegroen (*Ajuga reptans*), Echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*) en Moerasspirea (*Filipendula ulmaria*). Ook werd hier bij Ruinerwold op diverse plaatsen Bittere veldkers (*Cardamine amara*) gezien.

Vermeldenswaardig was het grote aantal zeggensoorten dat tijdens de kartering langs de watergangen werd aangetroffen. In het gebied bij Ruinerwold kwamen van oudsher veel elzensingels voor, waaronder dikwijls Elzenzegge (*Carex elongata*) en IJle zegge (*C. remota*) groeiden. Tijdens de kartering bleek dat op veel plekken waar inmiddels de elzensingels verdwenen waren, deze soorten nog wel stonden. Snavelzegge (*C. rostrata*) en Blaaszegge (*C. vesicaria*) werden in het gebied bij Ruinerwold regelmatig opgemerkt. Van Sterzegge (*C. echinata*) werd zo nu en dan een enkel exemplaar langs een watergang gevonden, terwijl Zompzegge (*C. curta*) op veel meer plekken en dikwijls talrijk aanwezig was.

Van de te inventariseren bosjes en houtwallen konden twee typen worden onderscheiden. Enerzijds waren er 'oude bosjes en houtwallen', waarin je karakteristieke bossoorten kon tegenkomen als Bosanemoon (*Anemone nemorosa*), Dalkruid (*Mai-anthemum bifolium*), Lelietje-van-dalen (*Convallaria majalis*), Bosgierstgras (*Milium effusum*) en Gewone salomonszegel (*Polygonatum multiflorum*). Ook waren er bosjes op zuurdere bodem met veel Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) en Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*). Soms konden in het kader van de ruilverkaveling recent opgeruimde oude bosjes nog worden herkend aan kwijnende populaties van deze soorten. Anderzijds waren er bosjes en houtsingels die recent bij de ruilverkaveling waren aangelegd. Hiervan bestond de ondergroei vrijwel altijd uit algemene soorten als Grote brandnetel (*Urtica dioica*), Zevenblad (*Aegopodium podagraria*), Hondsdraf (*Glechoma hederacea*) en Fluitenkruid (*Anthriscus sylvestris*). Ondanks de ruilverkaveling zijn in wegbermen en oevers Kale vrouwenmantel (*Alchemilla glabra*) en de moeilijk van elkaar te onderscheiden Bergvrouwenmantel (*A. monticola*) en Slanke vrouwenmantel (*A. micans*) op precies dezelfde plek aangetroffen als waar deze begin jaren tachtig gevonden waren.

Een opvallende soort uit de omgeving van Zuidwolde is Drijvende waterweegbree (*Luronium natans*). In een aantal sloten rond de Reest-vervangende leiding komt deze waterplant nog veel voor. Het is een soort van vrij voedselarm, zwak zuur water, veelal een mengvorm van regen- en kwelwater. Vaak staat de plant vrij 'hoog' in het land, dicht bij de stuwwal van Zuidwolde, waardoor het water in de sloten nog een relatief voedselarm en kalkarm karakter heeft. Nederland is van internationale betekenis voor deze plant, aangezien de soort op wereldschaal een beperkt Atlantisch areaal heeft dat zich uitstrekt van het zuiden van Frankrijk tot in Polen en waarbinnen de soort vrijwel overal achteruitgaat. Dit is de reden dat deze plant is opgenomen in bijlage 2 en 4 van de Europese Habitatrichtlijn van te beschermen soorten, waarvoor de lidstaten verplicht zijn speciale beschermingszones te realiseren. Een minder kritische plant die juist in de omgeving van Zuidwolde veel

voorkomt is Groot blaasjeskruid (*Utricularia vulgaris*). De meeste blaasjeskruiden hebben een voorkeur voor voedselarme wateren. Groot blaasjeskruid vormt daarop een uitzondering, omdat de soort ook in voedselrijkere wateren voorkomt. Tenslotte is het vermeldenswaardig dat langs een aantal sloten Borstelbies (*Isolepis setacea*) in grote aantallen werd aangetroffen.

De natuurkalender

In 2001 ging het fenologieproject 'De Natuurkalender' van start. Fenologie, de wetenschap die zich bezig houdt met de bestudering van jaarlijks terugkerende verschijnselen in de natuur, staat de laatste jaren weer meer in de belangstelling door de aandacht voor oorzaken en gevolgen van klimaatverandering. In de Natuurkalender wordt door inschakeling van het grote publiek informatie verzameld over jaarlijkse natuurverschijnselen die gekoppeld zijn aan seizoenseffecten, zoals het uitlopen van knoppen, de terugkomst van trekvogels en de verschijningsdatum van vlindersoorten. Vragen als wanneer begint dit jaar de Bosanemoon te bloeien, wanneer ziet u de eerste Grutto en wanneer neemt u de eerste Citroenvlinder van het seizoen waar, staan centraal.

Het project wordt georganiseerd vanuit de Leerstoelgroep Milieusysteemanalyse van de Wageningen Universiteit in samenwerking met het VARA radioprogramma Vroege Vogels en is aangesloten bij het Europese Fenologie Netwerk. Diverse organisaties die actief zijn op het gebied van natuurwaarnemingen, natuur- en milieueducatie en interactieve communicatie is gevraagd aan het project deel te nemen. Zo zijn ook FLORON, SOVON en De Vlinderstichting bij de Natuurkalender betrokken.

Inmiddels gaat de Natuurkalender haar derde jaar in. Er is een nieuwe handleiding, de website is uitgebreid en het aantal deelnemers neemt gestaag toe. De waarnemingen voor de Natuurkalender kunnen telefonisch worden doorgegeven op de fenolijn, maar ook schriftelijk en via internet. Dat laatste maakt het mogelijk ook je eigen waarneming terug te zien in een overzichtskaartje van waarnemingen van de soort die je doorgeeft. Zo kun je je waarnemingen vergelijken met de eerste meldingen elders in het land. Ook een deel van de resultaten van de afgelopen twee jaar is inmiddels op de website van de Natuurkalender terug te zien. Daaruit blijkt dat de start van het seizoen in 2002 voor veel soorten extreem vroeg is geweest. Diverse voorjaarsbloeiers kwamen twee tot drie weken eerder in bloei dan in de jaren 1940-1960, toen voor deze soorten ook een waarnemingsreeks is bijgehouden.

Om de ontwikkelingen in de komende jaren verder te kunnen volgen worden alle belangstellenden uitgenodigd aan het project deel te nemen. Meer informatie over het project vindt u op de website van de Natuurkalender (www.natuurkalender.nl).